

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความหมาย ของคติความเชื่อ เรื่องไตรภูมิและจักรวาลวิทยาพุทธศาสนา และศึกษาแนวคิด สัญลักษณ์ รูปแบบทางศิลปกรรมของงานจิตรกรรมไทยประเพณี และจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนคติความเชื่อเรื่องไตรภูมิและจักรวาลวิทยาพุทธศาสนา ตลอดจนสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดคติจักรวาลวิทยาพุทธศาสนาจากงานจิตรกรรมไทย นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยให้เป็นสื่อสร้างสำนึกทางศีลธรรมและจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า คติจักรวาลวิทยาพุทธศาสนา คือ แนวคิดสำคัญที่ใช้อธิบายโครงสร้างทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ด้วยการสร้างจินตภาพที่แสดงธรรมชาติฝ่ายนามธรรม โดยเทียบเคียงให้สอดคล้องกับธรรมชาติทางรูปธรรมจากโลกทัศน์ของคนในสมัยโบราณ ทั้งนี้ จักรวาลในคติความเชื่อของชาวพุทธ หมายถึง ปริมาตรแห่งภพภูมิทั้ง ๓ หรือไตรภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ ซึ่งเป็นการแสดงสถานะชีวิตของสรรพสัตว์ รวมทั้งรูปพรรณสัณฐานและองค์ประกอบของโลกจักรวาลทางกายภาพ ในบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทย คติจักรวาลวิทยายังเป็นรากฐานสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังความศรัทธาในพระพุทธรูป และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมและศิลปกรรม จากการศึกษาแนวคิด สัญลักษณ์ และรูปแบบทางศิลปกรรมของงานจิตรกรรมไทย พบว่า เนื้อหาเรื่องคติจักรวาลมีทั้งที่ปรากฏอยู่ในภาพเขียนเล่าเรื่องพุทธประวัติ ชาดก วรรณกรรมพื้นบ้าน และสื่อความหมายด้วยรูปทรงสัญลักษณ์ รูปแบบและกรรมวิธีในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมไทยมีลักษณะเด่น และสามารถสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์โดยสัมพันธ์เชื่อมโยงกับงานศิลปกรรมแขนงอื่น ๆ ภายในพุทธสถานแบบเป็นองค์รวม ทั้งนี้ สมฤทธิผลของการสร้างสรรค์ ยังทำหน้าที่เป็นสื่อศิลปะที่สะท้อนความหมายอันลึกซึ้งของหลักธรรมในพระพุทธรูปศาสนา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย รูปแบบศิลปะแนวจิตว่าง โดยการตีความหมายจากแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในงานจิตรกรรมไทย เพื่อการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมวิถีคิด อันเป็นผลผลิตทางพุทธปัญญาของชาวพุทธ

ABSTRACT

This research had the objectives to Study the history and meaning related to Buddhist cosmology concepts as well as the symbols and art forms of Traditional Thai paintings and Contemporary Thai paintings reflecting such concepts in order to synthesize the knowledge to create inspiration and guidelines for the creation of contemporary art for Morality Reminiscence Medias. The result of the research showed that the Buddhist cosmology concept could be an important concept to explain human spiritual structure through imaginative creation of abstraction by comparing it to the corresponding concrete aspects of nature based on the view of the people in the past. The cosmology in Buddhist concept refers to the three worlds: the nether or sensual world, the corporeal world and the ethereal or formless world which indicates the status of all creatures, including the physical features and components of the universe or cosmos. In the Thai social and cultural contexts, the cosmology concept has become an important basis of the old wisdom depicting their strong faith in Buddhism and the monarchy as seen in their literatures as well as arts. In the study of Thai painting in terms of concept, symbol and art forms, it was found that the study of cosmology concept found in the paintings related to the story of the Buddha, the Jataka, folk literature as well as that which is conveyed through forms, symbols and the creation techniques related to other kinds of art disciplines found in Thai Buddhist sites in a holistic manner. The success in the creation also reflected the profound meaning of Buddhist Dharma. Moreover, the researcher was able to make use of the knowledge acquired from the study to be the inspiration of creating contemporary art works in the form of installation through interpretation and carrying on the thinking culture which is the product of Buddhist intellect.